

РУРАЛНО СТАНОВНИШТВО И СИРОМАШТВО У СРБИЈИ¹

С. Јелић², Татјана Јовановић

Резиме. У првом делу рада указано је на неке детерминанте социо-демографске структуре становништва, уз навођење обележја која прате становништво у руралним подручјима. Рурално становништво има значајну улогу не само у развоју пољопривреде већ и других делатности у руралним подручјима. Међутим, са променама структуре руралног становништва, смањује се и његов укупни значај.

У другом делу рада се разматра сиромаштво као феномен са којим се суочавају рурално становништво, домаћинства и газдинства. Анализом су обухваћени важнији индикатори сиромаштва.

Кључне речи: рурално становништво, структура, сиромаштво, породична пољопривредна газдинства, рурална подручја, социјалне групе.

Увод

Рурално становништво представља један од основних ресурса за развој привреде, а посебно пољопривреде у руралним подручјима. Данашња социо-демографска структура становништва показује да рурална подручја бележе негативне демографске трендове. Све је мање младих, а село је суочено са депопулацијом и социјално-економском несигурношћу. Због неповољних општих друштвених тенденција, као и социодемографских промена самог становништва, оно постаје ограничавајући чинилац развоја пољопривреде и других делатности, што има утицај и на повећање сиромаштва у руралним подручјима. Сиромаштво у различитим руралним подручјима Србије

¹ Рад представља део истраживања на пројекту „Рурално тржиште рада и рурална економија Србије-диверзификација дохотка и смањење сиромаштва“, бр. ОН179028, који у периоду 2011-2014. године финансира МНТР Владе Републик Србије

² Др Сретен Јелић, доцент, мр Татјана Јовановић, асистент, Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Београд, e-mail: sjelic@agrif.bg.ac.rs

одређено је низом фактора, као што су: положај на тржишту рада, приходи, број чланова домаћинства, структура прихода домаћинства и др. Одређене друштвене групе и заједнице, чији се чланови домаћинства и газдинстава суочавају са сиромаштвом, не могу да задовоље основне егзистенцијалне потребе, због чега су социјално искључени из низа активности. Постоје значајне разлике између региона. Неповољније стање је у јужним деловима земље у односу на северне, као и у руралним подручјима у односу на градска.

На основу идентификованих изазова и дефинисања препорука, усмерених у правцу креирања оптималне политике, смањење сиромаштва захтева низ мера, од најодговорнијих чинилаца друштва, које ће утицати на смањење удела сиромашних, са аспекта процеса социјалне инклузије.

Циљ и метод рада

Циљ рада је да укаже на нека обележја руралног становништва и феномен сиромаштва у руралним подручјима Србије. Сиромаштво је посебно изражено у руралним подручјима, што проистиче из постојећих разлика између региона. Зато је неопходно предузети низ мера у циљу смањења броја сиромашних, уз потребу већег ангажовања становништва, не само у пољопривреди, већ и другим делатностима за које постоје компаративне предности. То би допринело побољшању животног стандарда становништва, што би утицало и на смањење стопе сиромаштва у руралним подручјима.

Хипотеза од које се полази је да рурално становништво има значајну улогу у развоју руралних подручја. Због негативних тенденција посебно оних које се односе на старосну структуру и ниво рађања, становништво све више губи на значају и има све мањи утицај на развој руралних подручја. Међутим, неопходно је и стварање одређених услова, пре свега, изградња инфраструктуре и значајнија финансијска средства чиме би се утицало на запослење становништва. На тај начин би се допринело повећању прихода становништва и руралних домаћинства, у циљу смањења стопе сиромаштва.

У раду је приказана структура становништва, према социо-демографским детерминантама, на основу података Републичког завода за статистику Србије, релевантне литературе и анализе докумената.

Резултати истраживања

Социодемографска структура становништва у руралним подручјима се значајно променила. Све је мање младих, село је суочено са депопулацијом, социјално-економском несигурношћу и социјалним проблемима.

Према подацима пописа из 2002. године у руралним подручјима живи 43,64% укупног становништва Србије. У периоду између пописа 1991. и 2002. године број становника се смањио за 324.794. Тренд смањења броја становништва се наставио. Демографски трендови развоја руралног становништва у регионима југа и југоистока, као и брдско-планинским подручјима Србије, делом утичу на развоја пољопривреде и других делатности, што доводи до повећања сиромаштва у наведеним подручјима.

Имајући у виду демографска кретања популације младих, из руралних средина у градске, у селима је, углавном, остајало старије и мање образовано становништво.

Табела 1. Старосна и полна структура руралног становништва Србије

Старост	Рурално становништво	Структура (%)	
		мушко	женско
0 – 14	517.522	8,13	7,69
15 – 19	205.020	3,22	3,04
20 – 24	202.375	3,23	2,96
25 – 29	203.058	3,24	2,97
30 – 49	871.765	13,97	12,68
50 – 64	597.121	9,06	9,19
65 и више	650.406	8,49	11,38
Непознато	24.838	0,34	0,41
Укупно	3.272.105	49,68	50,32

Извор: Становништво, попис становништва, домаћинства и станова 2002, 2 пол и старост: подаци по насељима, Републички завод за статистику Србије, Београд 2003. стр. 14-15, и прорачун аутора.

Република Србија спада у подручја где је демографски процес старења достигао значајан удео. Више од 1.250.000 становника старо је 65 и више година па је тако удео старих у укупној популацији 17%. Процес старења становништва се одвијао и са врха и из базе старосне пирамиде (Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011:12).

Старење становништва је настављено, села се празне. Становништво је зашло у дубљу демографску старост. Структура становништва се мења, према броју, територијалном распореду, старости, полу, школској спреми и активности.

Учешће популације до 15 година се смањило и обухвата 6,90%, популација од 15-29 година такође бележи пад и обухвата 8,14% у односу на укупан број становника. Популација у животној доби од 30-49 година обухвата 11,63%, у доби од 50-64 године је 7,96% а преко 65 година имамо 8,67% сеоског становништва у односу на укупан број становника. Са повећањем година живота повећава се учешће старијих становника. Због насталих промена становништво, као значајан ресурс руралних подручја, губи у погледу развојног значаја, јер стари су све старији, а самим тим и мање активни, док млади одлазе остављајући опустела села. Такве тенденције доприносе повећању удела сиромашних у руралним подручјима.

Табела 2. Стопа активност руралног становништва Србије према полу, образовању и старости (становништво 15-64 године)

		2008.	2009.	Степен промена
Укупно (15-64 године)		66,4	62,6	-3,8
Пол	мушкарци	75,5	73,1	-2,4
	жене	56,9	52,0	-4,9
Образовање	ниже	55,9	51,3	-4,6
	средње	74,0	70,3	-3,7
	више и високо	83,8	77,7	-6,1
Старосна категорија	15 – 24	38,2	32,7	-5,5
	25 – 49	82,8	79,1	-3,7
	50 – 64	58,6	56,6	-2,0

Извор: Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, стр. 91

Старосна и полна структура, у руралним подручјима Србије, указује да до 50 година старости преовлађује мушко становништво, а преко 50 година повећава се учешће женског становништва.

Према резултатима пописа из 2002. године, највећи проценат руралног становништва запослен је у пољопривреди, прерађивачкој индустрији и трговини. У односу на укупно активно становништво у руралним подручјима у пољопривреди је запослено 19,97%, прерађивачкој индустрији 8,91%, трговини 3,44%, грађевинарству 1,94%, саобраћају 1,84%, здравству 1,53% и образовању 1,19%.

„Становништво у руралним срединама, у поређењу са градским показује више стопе активности и запослености као и ниже стопе незапослености и неактивности“ (Први Национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011:91, преузето из Републичког завода за статистику Србије /20106/).

Међутим, активно становништво, у руралним подручјима, углавном се бави пољопривредом. Друга обележја становништва, као што су: старосна, образовна структура запослених, професионални статус запослених и сл. су веома неповољни. Разлог неповољне ситуација објашњава се високом запослености у пољопривредној производњи, а ниском продуктивношћу. Овоме доприноси и значајан број домаћинствима у руралним подручјима која су у статусу помажућих чланова домаћинства.

Табела 3. Структура пољопривредног становништва Србије према активностима и полу, 1991. и 2002. године

Становништво	Пол	1991.	%	2002.	%
Укупно становништво	С	1.305.426	100,00	817.052	100,00
	М	594.241	45,52	420.222	51,43
	Ж	711.185	54,48	396.830	48,57
Активно становништво	С	904.127	69,26	529.236	64,77
	М	473.989	36,31	305.590	37,40
	Ж	430.138	32,95	223.646	27,37
Издржавано становништво	С	401.299	30,74	287.816	35,23
	М	120.252	9,21	114.632	14,03
	Ж	281.047	21,53	173.184	21,20

Извор: СГС 2009, стр. 65 и прорачун аутора.

Структура пољопривредног становништва се драстично променила, што нам показује и број укупног пољопривредног становништва, које се смањило за 488.374 становника у периоду од 1991. до 2002. године. Из табеле 3 подаци упућују да је у истом периоду мање активних пољопривредника за 374.891 и издржаваних пољопривредника за 113.483 становника. Такође, смањено се број укупних пољопривредника, мушкараца, за 174.019, док је значајнији пад код женске популације и то за 314.355 становника. Када се анализирају подаци о активним пољопривредницима, у истом временском периоду, мање је пољопривредника мушкараца за 168.399 и пољопривредница жена за 206.492. Код издржаваног пољопривредног

становништва забележен је незнатан пад код мушког становништва од 5.620 становника, а код женског становништва је тај број знатно већи и износи 107.863. Услед насталих структурних промена у пољопривредном становништву, повећање удела старијих пољопривредника и смањење удела младих пољопривредника, као последицу имамо погоршање пољопривредне производње. Чисти пољопривредници су претежно стари. Старачка домаћинства руралних насеља постају озбиљан економски и друштвени проблем, зато што њихови чланови нису у прилици да користе ресурсе са којима располажу, а на друштвеном плану, остварују мале и скромне приходе, што их доводи у позицију сиромаштва.

Образовање и структура руралног становништва су међусобно повезани и омогућавају или онемогућавају економски и друштвени развој.

Табела 4. Структура становништва старог 15 и више година према полу, школској спреми и писмености у селима Србије

Пол	Укупно становништво	Без школске спреме		Основна школа 1 – 3 разреда		Основна школа 4 – 7 разреда	Основна школа	Средње образовање	Више образовање	Високо образовање	Непознато
		Укупно	Неписмени	Укупно	Неписмени						
С	100,00	8,87	6,18	3,39	1.986	23,42	28,17	30,55	2,11	1,51	1,98
М	49,36	1,75	0,90	1,10	559	10,80	14,45	17,99	1,14	0,89	1,24
Ж	50,64	7,12	5,28	2,29	1.427	12,62	13,72	12,56	0,96	0,62	0,74

Извор: Становништво, попис становништва, домаћинстава и станова у 2002. години, 4, школска спрема и писменост, РЗС Србије, 2003., стр. 14-15 и прорачун аутора

У доби од 15 и више година незнатно више живи женског у односу на мушко становништво. Од укупног становништва у селима је 8,87% без школске спреме од чега је 6,18% неписмено. Од овог броја мушкарци обухватају 1,75% без школске спреме и 0,90% неписмених, а код жена је 7,12% без школске спреме, односно неписмено их је 5,28%. Са основном

школом од 1-3 и 4-7 разреда укупно је 26,81% становништва, где мушкарци обухватају 11,80% становништва а жене 14,91%. Када се има у виду да је 28,17% укупног становништва у селима са основном школом, од чега 14,45% мушког и 13,72% женског становништва, и 26,81% становништва које има од 1-3 разреда, односно 4-7 разреда основне школе, значи да 55% укупног становништва које живи у селима Србије има непотпуно основно или основно образовање. Средње образовање има 30,55% становништва, и то 17,90% мушког и 12,56% женског. Свега 2,11% је са вишим образовањем од чега 1,14% мушкараца и 0,96% жена и на крају 1,51% је са високим образовањем, и то 0,89% мушкараца и 0,62% жена од укупног становништва у селима Србије старог 15 и више година.

Разлике у нивоу образовања веома су изражене између руралног и градског становништва. Највећи проценат становништва у градовима је са средњим 49,2%, а у селима са осмогодишњим образовањем 55%. Заступљеност руралног становништва са основним образовањем је за трећину већа него у граду, а са средњим образовањем је за око 40% мања у селу у односу на градску средину. Разлике између ова два типа насеља највеће су у броју особа без завршене основне школе и вишег и високог образовања. У граду је 4,5 пута више особа са вишим и високим образовањем него у селу. Низак ниво образованја руралног становништва, једна је од значајних сметњи која успорава развој руралних подручја.

Постоји значајна корелација између нивоа образовања становништва и стопе сиромаштва у руралним подручјима. С друге стране, јако је тешко задржати образоване у руралним подручјима, због недостатка повољног економског, социјалног, инфраструктурног и сваког другог окружења.

„Ниска образовна структура, низак ниво додатних знања и вештина и недовољна укљученост у активне мере запошљавања НСЗ, смањују шансе популације у „руралним подручјима“ на тржишту рада и њену конкурентност, посебно за жене и младе“ (Први Национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011:92).

Одређење и обележја сиромаштва

Већина аутора који истражују појам сиромаштва покушава успоставити одређене стандарде на основу којих ће се мерити сиромаштво. Сиромаштво је сложен феномен. У најширем смислу речи сиромаштво обухвата различите услове, било да су економски, културни, политички, вредносни, социолошки или неки други, који утичу на задовољавање потреба и одражавају се у свим компонентама живота човека.

Имајући у виду да се појам сиромаштва различито дефинише, постоји и више индикатора помоћу којих се одређује сиромаштво.

Социолози користе углавном два приступа сиромаштву и наводе апсолутно и релативно сиромаштво. Апсолутно сиромаштво, заснива се само на задовољавању егзистенцијалних потреба, као што су храна, стан и одећа. Уколико људи не задовоље наведене потребе, сматра се да живе у сиромаштву. Овако одређење апсолутног сиромаштва има у виду основне егзистенцијалне потребе неопходне за живот људи. У одређењу апсолутног сиромаштва није могуће одредити стандарде. Ово је наишло на низ критика појединих теоретичара. Апсолутно сиромаштво које узима за основ основне потребе људи, указује на разлике између друштава и у оквиру једног друштва.

С' обзиром да је појам сиромаштва проширен и на друге потребе људи, као што су образовање, култура и друге области живота, концепт релативног сиромаштва је прихватљивији. Поред основних егзистенцијалних потреба човека, овај концепт узима у обзир социо-економске, културне, политичке и друге услове који утичу на задовољавање потреба у свим областима људског живота. Због различитости људских потреба, како унутар друштва, тако и међу друштвима, релативно сиромаштво се не може мерити на основу једног универзалног стандарда. Према томе, у одређењу појма сиромаштва, било да је реч о апсолутном или релативном, постоје тешкоће. Границе између сиромашних и они који то нису, постоје, али их је доста тешко одредити.

И наше друштво се, такође, суочава са проблемом сиромаштва. Пад производње у току неколико последњих година претходног века и на почетку овог века, погодио је животни стандард највећег дела становништва. Забележен је пад животног стандарда код средње класе, што практично значи и њено осиромашење. Сиромашних је много, било да границу сиромаштва меримо минималним дневним, недељним или месечним приходом по глави становника, или да је меримо потрошачком корпом. Ту спадају велики делови радништва, сељаштва и средње класе, ту спада и велики број бескућника (подстанара) и незапослених. „Сиромаштво је, дакле, битна одредба економског статуса већине људи са нашег простора.“ (Миладиновић, С. 2004: 331).

Сиромаштва са којим се суочава део становништва утиче и на раслојавање у друштву. Оно је, често, праћено незапосленошћу, великим бројем запослених који остају без посла, неписменошћу, неисхрањеношћу, немогућношћу набавке основних животних намирница и сл. што је последица пада животног стандарда становништва. Ово указује на пад стандарда становништва и лош квалитет живљења које је израженије у регионима југа и југо-истока земље.

У нашем друштву, на пример, одређени слојеви становништва социјално су искључени из неких сегмената свакодневног живота. Разлике у степену сиромаштва постоје и између региона и локалних заједница.

„Социјална искљученост поседује мултидимензионални карактер. Сиромаштво се може разумети као једна од димензија социјалне искључености, али се може разумети истовремено као узрок и последица социјалне искључености. Тако, рецимо, због искључености са тржишта рада појединци могу постати сиромашни. Са друге стране, због сиромаштва појединци не могу да обезбеде економске ресурсе за боље образовање, адекватније вештине, средства за економску активност, који представљају предуслове за успешно укључивање у тржиште рада.” (Цвејић и сар., 2010: 19-20).

У руралним подручјима Србије постоји велики број забачених, удаљених и изолованих сеоских насеља која карактеришу лоши услови живота. То је посебно изражено у брдско-планинским селима кроз њихову искљученост, због недостатка инфраструктуре, образовних институција, здравствених амбуланти као и високе концентрације старачких домаћинстава.

Током процеса транзиције у Србији је значајно смањен БДП, што се директно одразило на повећање незапослености, стандард грађана и као последица тога, раст сиромаштва, посебно у руралним подручјима. Најугроженије је незапослено и необразовано становништво јужне и југоисточне Србије, стари преко 65 и више година, деца старости до 6 година.

„Неповољно је стање у јужним у односу на северне делове земље, као и у руралним у односу на градска подручја. Од укупно 150 општина, 46 је изузетно неразвијено, од чега 40 спада у групу девастираних општина, односно оних општина које су испод 50% просека националног економског развоја. Ове општине углавном се налазе на југу Србије, од чега се 19 општина налази у само 4 округа: Јабланичком, Пчињском, Нишавском и Топличком“ (Први Национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011: 13). Промене прихода у руралним домаћинствима указују на то да се одвија процес осиромашења тих домаћинстава, уз повећање учешћа оних који су на граници сиромаштва или су сиромашни. Месечни приходи домаћинстава у руралним подручјима упућују на закључак да је сиромаштво најприсутније у пољопривредним газдинствима.

„Рурална подручја су брже реаговала на економску кризу и била снажније погођена, па је укупни раст сиромаштва у Србији генерисан порастом сиромаштва руралних подручја. У поређењу са 2008. годином и

мерено апсолутном линијом сиромаштва, проценат сиромашних у руралним подручјима је у 2009. години увећан за 28 процентних поена, а проценат сиромашних остао је непромењен. Овакве релације у складу су са глобалним трендовима забележеним услед економске кризе и пада цене хране у свету у 2009. години“ (Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011: 90).

У назначеном периоду удео сиромашних указивао је на одређена кретања код руралног становништва и њихово веће учешће у односу на градско становништво.

„Рурално сиромаштво је у 2008. години смањено на 7,50% што је најнижа вредност у периоду 2002 – 2009. година. Међутим, услед настанка економске кризе, рурална подручја су реаговала тако да је проценат сиромашних испод апсолутне линије сиромаштва, по потрошњи у руралним подручјима, достигао 9,60%. Мешовита домаћинства су у повољнијем положају у односу на пољопривредна газдинства. Становништво у руралним подручјима има отежан приступ кључним тржиштима (робе, информација и финансијског капитала)“ (Исто, 2011:14).

Сиромаштво је посебно концентрисано у неразвијеним подручјима Јабланичког, Пчињског, Нишавског и Топличког округа. У наведеним подручјима веће је учешће домаћинстава која поседују пољопривредна газдинства у односу на друге регионе. У руралним подручјима наведених округа најсиромашни су, пољопривредници у брдско-планинским, маргиналним подручјима, стари чије је учешће значајно у односу на укупно рурално становништво, популација жена и домаћинства са 6 и више чланова.

Неминовна последица привредног развоја земље је и промена структуре домаћинстава, демографске и социо-економске структуре руралног становништва, а као резултат тога јавља се смањење броја укупног и активног пољопривредног становништва, што доводи до смањења радне снаге на породичним пољопривредним газдинствима. Смањење чланова у руралним домаћинствима утицало је и на промене структуре газдинстава. (Јелић, С., Јовановић, Т.: 2004, 2006)

У односу на укупан број домаћинстава у Србији је све мање чистих пољопривредних, док се повећава учешће мешовитих и непољопривредних домаћинстава.

Породична пољопривредна газдинства бележе тренд пада за преко 20,00%. Пољопривредну производњу карактерише ниска продуктивност и веома неповољан економски положај ове гране. Приход који остваре чланови

газдинстава од пољопривреде, не може значајније да утиче на побољшање животног стандарда домаћинстава, односно руралног становништва.

Табела 5. Домаћинства Србије према поседовању пољопривредног газдинства

Назив и тип насеља	Поседовање газдинства	
Србија	Свега	100,00
	а)	30,89
	б)	69,11
Градска	Свега	58,75
	а)	5,75
	б)	53,00
Остала	Свега	41,25
	а)	25,14
	б)	16,11
Централна Србија	Свега	71,84
	а)	22,90
	б)	48,94
Градска	Свега	42,44
	а)	3,43
	б)	39,01
Остала	Свега	29,40
	а)	19,47
	б)	9,93
Војводина	Свега	28,16
	а)	7,99
	б)	20,17
Градска	Свега	16,32
	а)	2,32
	б)	14,00
Остала	Свега	11,84
	а)	5,67
	б)	6,17

Извор: Становништво 11, Домаћинства према поседовању пољопривредног газдинства и броју чланова, Републички завод за статистику, Београд, 2004. и прорачун аутора

„У току периода отежане постсоцијалистичке трансформације друштва Србије, уочавају се биполарни трендови у трансформацији домаћинства... На једној страни увећава се број малих домаћинстава (самачких, парова без деце и једнородитељских домаћинстава), а на другој страни пораст броја великих домаћинстава (проширених породица, више

породичних домаћинстава и несродничких груписања). Истовремено, долази до изразитог пада учешћа домаћинстава нуклеарних породица које представљају доминантан облик организације породичног живота у условима модернизације“ (Према Бабовић, М. преузето од Милић, А. 2006:87)

У нашем друштву, а и руралним подручјима појединих округа, анализе указују да су домаћинства мала, да се њихов број увећава, да је све веће учешће старачких домаћинстава. „Констатован је поремећај у структури породица и домаћинстава: на једној страни јавља се висок пораст домаћинстава брачних парова или самаца без деце, а са друге стране такође рапидан пораст проширених породица, тако да модерна структура нуклеарне породице доживљава значајно опадање што је потпуно неуобичајено за све остале транзицијске земље“ (Милић, А. 2006: 61)

Низ промена настао је у породичним газдинствима. Промене настале у домаћинствима и газдинствима, везано за поједине округе, а мерено степеном сиромаштва, указују да су мешовита газдинства у руралним подручјима мање изложена сиромаштву, док је код пољопривредних и непољопривредних сиромаштво израженије.

Закључак

Промене које се дешавају у руралним подручјима Србије постале су ограничавајући чинилац развоја пољопривреде и других делатности. Такве тенденције допринеле су једним делом повећању стопе сиромаштва у руралним подручјима. Промене обележја и структуре руралне популације нису једини чиниоци који су утицали на повећање стопе сиромаштва у руралним подручјима Србије.

У структури пољопривредног становништва дошло је до значајних промена. На промене у структури пољопривредног становништва утицали су покретљивост радне снаге у друге делатности, миграције село-град, инфраструктурна опремљеност и др. Такве тенденције утичу делом и на развој пољопривреде и других делатности: занатство, предузетништво, трговину, туризам и др.

Структура становништва према школској спреми је неповољна, што додатно отежава економски и друштвени развој руралних подручја.

Сиромаштво је концентрисано и израженије у неразвијеним брдско-планинским руралним подручјима округа и општина на југу и југоистоку Србије. Са сиромаштвом се суочава већи део руралног становништва а посебно одређене друштвене групе и заједнице.

Да би становништво имало значајнију улогу, и поред тенденција које су присутне, потребно је предузети одговарајуће мере за развој не само пољопривредне производње у руралним подручјима, већ и других делатности којима би се запослило становништво. Такође, у руралним подручјима потребан је развој инфраструктуре, као предуслов за економски развој, што би обезбедило већи животни стандард становништва. За развој села неопходан је мулти секторски приступ изграђен у сагласности са могућностима руралних подручја.

У мери у којој ће се унапређивати услови у којима живи становништво, кроз развој инфраструктуре, обезбеђивање финансијских средства за развој и унапређење не само пољопривредне производње већ и других делатности, зависиће опстанак и развој сеоских насеља, што ће са своје стране допринети смањењу сиромаштва становништва руралних подручја, округа и општина.

Литература

1. Бабовић, М. (2006), Социо-економске стратегије и односи унутар домаћинства, Друштво у превирању, Социолошке студије неких аспеката друштвене трансформације у Србији, приредила Смиља Томановић, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, стр.81-101
2. Јелић, С., Јовановић, Т. (2006) Демографска структура пољопривредних газдинстава Монографија, Пољопривреда и рурални развој Србије у транзиционом периоду, Друштво аграрних економиста Србије и Институт за агрономију, Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, стр. 71-89
3. Јелић, С., Јовановић, Т. (2004) Радна снага у пољопривредним газдинствима у функцији руралног развоја Србије, Научни скуп са међународним учешћем Капитал у пољопривреди, Економски факултет Суботица, Институт за економику пољопривреде Београд, Департман за економику пољопривреде и социологију села Пољопривредног факултета Нови Сад, Палић 12. и 13. новембар, Тематски зборник, стр.161-167
4. Миладиновић, С. (2004) Увод у социологију организације, ФОН, Београд.
5. Милић, А. (2006), Породица и модалитети радних активности чланова, промене у току пост-социјалистичке транзиције у Србији, од 1991-2006. године, Друштво у превирању, Социолошке студије неких аспеката друштвене трансформације у Србији, приредила Смиља Томановић, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, стр. 57-80.

6. Пољопривреда, Попис становништва, домаћинства и станова у 2002, Пољопривредни фондови, Републички завод за статистику Србије, Београд, 2003.
7. Први Национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011.
8. Становништво 11, Домаћинства према поседовању пољопривредног газдинства и броју чланова, Републички завод за статистику Србије, 2004.
9. Статистички годишњак Србије, Републички завод за статистику Београда, 2009.
10. Становништво, Попис становништва, домаћинства и станова у 2002. години, школска спрема и писменост: подаци по општинама, Републички завод за статистику Србије, Београд, 2003.
11. Цвејић, С. (2006) Структурни ефекти сиромаштва у Србији, Друштво у превирању, Социолошке студије неких аспеката друштвене трансформације у Србији, приредила Смиља Томановић, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, стр.21-33.
12. Цвејић, С., Бабовић, М., Петровић, М., Богданов, Н., Вуковић, О. (2010) Социјална искљученост у руралним областима Србије, УНДП Србија, Центар за инклузивни развој, Београд.

Примљено: 20.11.2011.

Одобрено: 12.12.2011.

UDC: 339.13:631:364.662

RURAL POPULATION AND POVERTY

Sreten Jelić, Ph.D., Tatjana Jovanović, MSc.

University of Belgrade, Faculty of Agriculture, Belgrade, Serbia

Abstract

In the first part of paper we have tried to point out some social and demographic determinants of population structure and characteristics of the population in rural areas. Rural population have significant role, not only in development of agriculture but also other activities in rural areas. Structure of rural population is significantly changed.

The second part discusses the phenomenon of poverty facing the population, households and farms. The analysis included some indicators pointing the poverty.

Keywords: rural population, structure, poverty, family farms, rural areas, social groups.

Author's Address:

Dr Sreten Jelić
Poljoprivredni fakultet Beograd
Nemanjina 6
11080 Beograd
Republika Srbija
e-mail: sjelic@agrif.bg.ac.rs